

TIDSKRIFT

UTGES AV FÖRENINGEN NORDISKA PAPPERSHISTORIKER

UPM-KYMMES ARKIV är en betydande del av Finlands industrihistoria, skriver Ari Sirén, chef för dokument förvaltningen vid arkivet. I sina arkiv förvarar UPM information om sina egen och sina föregångares verksamhet i en volym som uppgår till ca 25 hyllkilometer. **SIDAN 7**

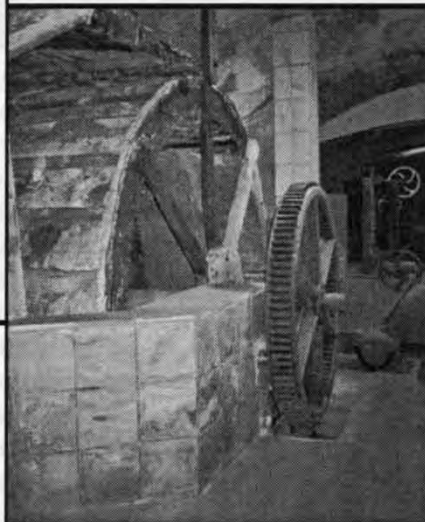

Ur UPMs arkiv: Cellulosafabriken Tervasaari i Valkeakoski 1881 då den inledde sin verksamhet som natroncellulosafabrik. År 1886 övergick den som första fabriken i Finland till att framställa sulfatcellulosa. Tervasaari är Finlands äldsta cellulosafabrik som, utan avbrott, fortfarande är i drift.

DER EKSISTERER KUN begränsade skriftliga kilder till papirmagerkunstens utveckling fra Samarkand til de islamiske regioner. Denne artikel behandler forsøg på at opnå en dybere forståelse af denne udvikling gennem en kronologisk analyse af "Samarkand" papir fra det 8. årh., Dunhuang papir fra det 9 – 11. årh., arabisk papir fra det 12. – 13. årh. og europæisk papir fra det 16. årh. med hovedvægten på det arabiske papir, skriver Anna-Grethe Rischel i en utførlig artikel. **SIDAN 3**

Et stort stivelseskor og adskillige små, som kan have været tilsat som fyldstof som i asiatisk papir.

Det store vandhjul i Munné familiens papirmølle bærer spor af at papirproduktionen sluttede her for mere end 30 år siden.

EN LICENTIAT AVHANDLING av Helene Sjunnesson

"Papper av lump" är en mycket läsvärd anmäler Per Jerkeman. Under rubriken "Förändring och kontinuitet" betecknar han avhandlingen som en för alla pappershistoriker angelägen skrift. **SIDAN 2**

Handtillverkning av papp i Mariedahl i början av 1900-talet.

"EUROPEAN PAPER DAYS – PAPER IN THE ERA OF SIGNS" är rubriken på en andra artikel av Anna-Grethe Rischel i vilken hon rapporterar från ett seminarium arrangerat Cartiere Miliani Fabriano Gruppen. Vid seminariet presenterade en rad pappershistoriker sina undersökningar om viktiga teknologiska framsteg – stampkvarn, limning med gelantin och vattenmärken. **SIDAN 9**

Nordiska Pappershistoriker (NPH)

Föreningen Nordiska Pappershistoriker (NPH) är en ideell förening med uppgift att främja intresset för pappershistoria i Norden. Föreningen uppmanar och stimulerar forskning om och dokumentation av lump och dess beredning, tillverkningsprocesser, redskap som valskistor, kypar, formar och guskredskap. Andra intresseområden är historia om bruksmiljöer och människorna vid pappersbruken, papperets användning och distribution. Vattenmärkning och datering med hjälp av pappersegenskaper är liksom papperskonservering och konstnärligt bruk av papper andra exempel på föreningens intresseområden.

Ordförande: Göran Wohlfahrt,
Mälarblick 34, S-168 41 Bromma, Sverige
Tel: 08-37 90 43

Medlemsärenden: Kassören Henrik Essén,
Djurgårdsgatan 12, 647 30 Mariefred.
Tel: 070-319 66 65

Medlemskap kan tecknas genom inbetalning av medlemsavgiften till NPHs postgirokonto 85 60 71-6 i lokal valuta. I Danmark kan inbetalning ske till postgironummer 4900561, Anna-Grethe Rischel, märk talongen NPH-kontingent.

Avgifter: Enskild medlem: 200 kr,
Institutioner: 400 kr,
Företag: 900 kr

NORDISK PAPPERSHISTORISK TIDSKRIFT

Årgång 34, 2006 nr. 3-4

Utgivare: Föreningen Nordiska
Pappershistoriker

Org.nr: 887501-3628

Postgiro: 85 60 71-6

Redaktör och ansvarig utgivare:

Börje Dahlin, BgD-information
Tegnergatan 24

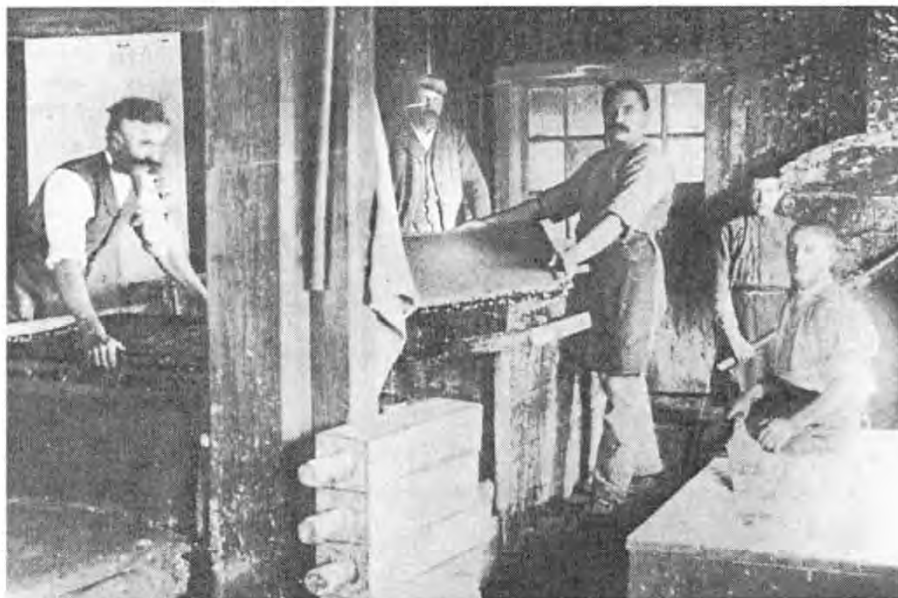
856 43 Sundsvall, Sverige

Tel och fax: +46 60 61 07 78

Mobil: 070-347 38 21

E-post: bgd-info@work.utfors.se

Material: bosse@mellerstedt.se

Handtillverkning av papp i Mariedahl i början av 1900-talet.

Förändring och kontinuitet

AV Per Jerkeman

Helene Sjunnessons licentiatavhandling *Papper av lump* är en mycket intressant läsning. Underrubriken är *Studier av kontinuitet och förändring i nordisk pappersindustri från 1600-tal till 1900-tal*, men tyngdpunkten ligger på 1800-talet och framväxten av den moderna pappersindustrin. En viktig del i avhandlingens underlag är det studium av Östergötlands handpappersbruk som ingår i skogsindustriernas historiska utskotts skriftserie om masa- och pappersbruk.

En av författarens teser är att introduktionen av pappersmaskinen inte på något sätt innebar ett slut för handpapperstillverkningen. När pappersmaskinerna i mitten av 1800-talet började användas "trädlump" – dvs. träfiberbaserad pappersmassa – som råvara, betydde det till exempel att maskinerna inte kunde tillverka högklassigt skrivpapper och inte heller papper i höga ytvikter. Dessa kvaliteter tillverkades med fördel av handpappersbruken. En annan livskraftig nisch för handpappersbruken var filterpapper.

Författaren visar också på sambandet med andra industrier, framför allt då med textilindustrin, men även med verkstadsindustrin och tar upp kvin-

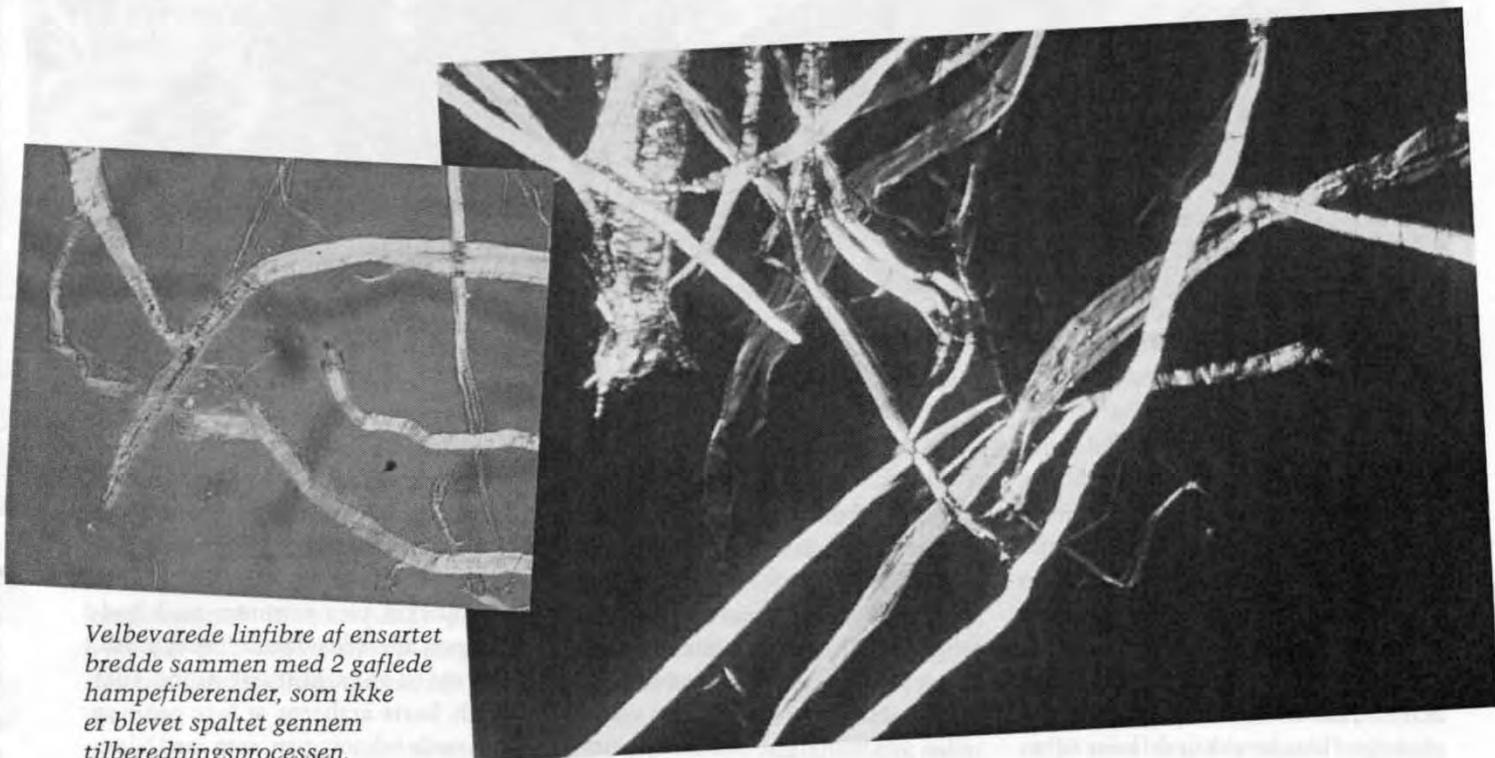
nans ställning i branschen. Kvinnorna hade de mest okvalificerade arbetena som lumpsortererskor, papperssortererskor och riserskor – yrken som nu är bortrationaliserade. På 1800-talet fick enbart änkor och ogifta kvinnor äga ett bruk – om de gifte sig övergick ägarskapet till mannen. Inte sällan gifte sig en pappersmakareänka med någon av gesällerna på bruket. Detta kallades "änkekonsvering".

Helene Sjunnesson påminner också om att handpapperstillverkning fortfarande bedrivs här och var och nämner bland annat den som Sanny Holm startat i Jämtland. Denna måste man nog kalla branschens senaste greenfieldanläggning.

Författaren pekar också på många kunskapsluckor och behovet av forskning. Dessvärre finns det veterligen ingen akademisk institution som ägnar sig åt pappersindustrihistorisk forskning i Sverige idag. Desto viktigare då att Skogsindustriernas historiska utskott fortsätter sin ambitiösa kartläggning av bruken.

Alltså, en för alla pappershistoriskt intresserade läsvärd skrift. Den finns inte i bokhandeln utan måste beställas från Martin Emanuel, Avd. för teknik- och vetenskapshistoria vid KTH, e-post: martinem@kth.se, tel: 08-790 61 31.

Arabisk papir – den orientalske forbindelse mellem asiatisk og europæisk papir

Velbevarede linfibre af ensartet bredde sammen med 2 gaflede hampefiberender, som ikke er blevet spaltet gennem tilberedningsprocessen.

Glatte linfibre med fine, tilspidsede fiberender sammen med bredere hampefibre med længdestrøbet struktur.

AV Anna-Grethe Rischel

Der eksisterer kun begrænsede skriftlige kilder til papirmagerkunstens udvikling fra Samarkand til de islamiske regioner. Denne artikel behandler mit forsøg på at opnå en dybere forståelse af denne udvikling gennem en kronologisk analyse af "Samarkand" papir fra det 8. årh., Dunhuang papir fra det 9 – 11. årh., arabisk papir fra det 12. – 13. årh. og europæisk papir fra det 16. årh. med hovedvægten på det arabiske papir. Ifølge Karabacek's og Wiesner's første videnskabelige undersøgelse i 1887 af arabisk papir er mikroskopiske analyser af materialet den bedste måde til at finde vidnesbyrd om papirfremstillingsprocessen.

Den mikroskopiske analyse

Detaljerede oplysninger om de enkelte fibres morfologi og karakteristika er indsamlet ved at kombinere Polarisations-

mikroskopet (POL) med Differential-Interference-Contrast mikroskopet (DIC), og papirets uforstyrrede overflade er observeret med Scanning-Electron-Mikroskopet (SEM), mens de forskellige grundstoffer i papiret er analyseret ved EDX diffraktion.

Analyse af arabisk papir

På Det Kgl. Bibliotek i København har jeg i den Orientalske og Jødiske Samling gennemgået arabiske manuskripter fra det 12. og 13. årh. og indsamlet 58 små papirprøver fra allerede skadede områder. Her omfattede den makroskopiske observation af manuskripterne en registrering af arkenes størrelse, aftryk af forbunden, fiberfordelingen og overfladebehandlingen af papiret. Karakteristisk for aftrykket af forbunden var 20 netlinier/3 cm, som dominerede over de kun sporadisk synlige kædelinier, bortset fra et manuskript fra det 13. årh. med 30 netlinier/3 cm.

Den mikroskopiske analyse foregik på Nationalmuseet i Danmark, hvor jeg ved fremstillingen af præparaterne kunne konstatere at arabisk papir lettere opløses i en dråbe vand end asiatisk og europæisk papir. Desuden er der mere information om fiberendernes oprindelige form i det generelt vel bevarede arabiske papir end det normalt er muligt med papir, fremstillet af genanvendte lin og hampefibre. Ifølge et arabisk manuskript fra det 11. årh. om papirfremstilling er der anvendt en kemisk tilberedning af lin, hvor rødning med tilsætning af kalk, kombineret med blegning og en kortvarig mekanisk proces til at opløse materialet i enkeltfibre. Rødning med kalk var sandsynligvis almindelig kendt i Samarkand på det tidspunkt, da araberne fik kendskab til papirproduktionen, fordi denne proces også bruges i den kinesiske produktion af bambuspapir.

To slanke fibre med synlig lumen sammen med bredere, sprød hampefiber med mange spalter.

Et stort stivelseskor og adskillige små, som kan have været tilsat som fyldstof som i asiatisk papir.

I Martin Levey's oversættelse af al-Mucizz ibn Badis synes den følgende passage "the combing of the moistened flax purified from its reed" at beskrive tilberedningen af selve planten og ikke af gamle klude. Det kan man derimod finde i Diwan al-unsha's manuskript "Umdet el Kutab, hvor tilberedningen af gamle hampeklude er citeret i Karabacek's bog "Das Arabische Papier". I min analyse af arabisk papir fra det 12. og 13. årh. kunne fiber materialets tilstand meget vel tyde på en blanding af nye lin og gamle hampefibre ligesom Dunhuang papir, der består af nye bastfibre og tidligere anvendte fibre.

Analyse af "Samarkand" papir

I 2002 – 2002 var mine papiranalyser koncentreret om centralasiatiske dokumenter, som var indsamlet i det 20. årh. af Sven Hedin under hans ekspeditioner i øst Turkestan. I denne samling kom Saka papir fra det 8. årh. tættest i proveniens, tid og oprindelse til det berømte Samarkand papir. En blanding af kraftigt bearbejdede tidligere tekstilfibre og velbevarede nye bast fibre er karakteristisk for Saka materialet. Enkelt liggende rå stivelses korn i papiret indikerer stivelseslimning af det færdige ark eller tilsætning af stivelse til pulpen inden arkdannelsen.

Den makroskopiske undersøgelse af dokumenterne fortæller os, at papir-

magerens form var udstyret med en fleksibel stråmåtte med 11 – 15 netlinier/3 cm og fiberfordelingen var ensartet med en dominerende fiberretning. Det illustrerer at man har brugt en dyppeform med mere end én øsning og at pulpen har været tilsat stivelse inden arkdannelsen.

Analyse af Dunhuang papir

I denne analyse repræsenterer Dunhuang papir asiatisk papir fra det 9. – 11. årh. og illustrerer således den asiatiske udvikling af håndværket i samme periode som den tidlige arabiske papirproduktion. Ifølge aftryk af både 12 netlinier /3 cm og 24 netlinier /3 cm i de 16 Dunhuang manuskripter fra Det Kgl. Bibliotek i Danmark er den fleksible stråmåtte såvel som bambusmåttten nu i brug. Der forekommer både dokumenter med skyet og med homogen fordeling af fibre, og den mikroskopiske observation af stivelseskor i næsten alle præparater bekræfter tilsætningen af stivelse i pulpen inden arkdannelsen og stivelseslimning som efterbehandling af det færdige ark. Fiber materialet svarer til Saka dokumenternes fra det 8. årh., men der forekommer nu også papir, som består af nye bastfibre uden tilsætning af genanvendte tekstilfibre.

Saka og Dunhuang dokumenterne repræsenterer den papirteknologi, som blev praktiseret i det kinesiske rige fra

det 8. årh. – 11. årh. Det var klart, at papirmagerkunsten ikke var en velbevogtet kinesisk hemmelighed, for håndværket blev sammen med Buddhismen allerede udbredt fra det 3. årh. mod øst til andre kultursamfund. I det 8. årh. lærte araberne at lave papir og tilpassede teknologien, som med Islam blev udbredt som et nyt skrivemateriale mod vest så langt som til Spanien i løbet af de næste århundreder. Arabisk papir er derfor det vigtige forbindelsesled mellem asiatisk og europæisk papir, og i arabisk papir fra det 12. og 13. årh. kan præcise papirteknologiske data observeres fra perioden lige før begyndelsen af den europæiske papirproduktion.

Analyse af europæisk papir

I 2004 – 2005 omfattede min papiranalyse en generel undersøgelse af europæisk kludepapir fra det 16. - 19. årh. og årsagerne til reduktionen af papirets bestandighed og holdbarhed. Den stadigt stigende efterspørgsel fra stat og kirke efter skrive- og trykpapir i det 13. årh. resulterede i en hurtig teknologisk udvikling, som var tilpasset de europæiske forhold. Indtil da have papyrus, pergament og pen og blæk tjent som skrivematerialer som i de islamiske lande før papirmagerhåndværkets udbredelse. Det er muligvis grunden til at der er større ligheder og forbindelser mellem arabisk og europæ-

isk papir end mellem arabisk og asiatisk papir.

Mikroskopiske analyser af europæisk papir dokumenterer klart tilstedeværelsen af rene klude fibre. Papirprøverne opløses ikke så let som de arabiske, fordi den kraftigere mekaniske behandling, som fremgår af graden af fibrillering og de trevlede fiberender resulterer i en stærkere indbyrdes forbindelse mellem fibrene. Desuden giver den europæiske gelatine limning en bedre beskyttelse af papirets overflade end limningen med den vandopløselige stivelse.

Den arabiske dypeform blev radikalt ændret i Europa allerede i det 13. årh. for at kunne forøge produktionen og samtidig opnå en bedre papirkvalitet, som egnede sig til trykning – den nye europæiske opfindelse.

Aftrykket af en fastsiddende metalwire forbund med 20 – 35 netlinier/3 cm og med en regelmæssig afstand på 2.5 – 3.0 cm mellem kædelinierne svarer til den asiatiske forbund af bambus. Den tilfældige fiberretning er karakteristisk for europæisk papir, hvor der kun øses pulp op én gang ligesom den japanske tomezuki nb-metode.

Papirfibermaterialer

I de tidlige kinesiske eksperimenter for et nyt skrivemateriale, der skulle erstatte tekstiler og bambus var fibermaterialer, som var lette at få fat på som slidte lin, hamp og ramie klude og morbær, som var kendt fra tapa produktionen. De mikroskopiske analyser af papir fra det 3. årh. fra Loulan viser en blanding af forskellige slags genbrugte fibermaterialer sammen med nye bastfibre fra Thymelaeaceae familien som daphne og gampi sorter. De nye fibre blev muligvis valgt som en slags bindemiddel på grund af deres naturlige pektinholdige planteslim.

Denne blanding af fibermaterialer er karakteristisk for kinesisk papir som for eksempel Saka papir fra det 8. årh. fra yst Turkestan, som har en lignende proveniens og oprindelse som Samarkand papiret. Analyserne af Dunhuang manuskripter viste at der var sket en forandring i løbet af det 9. – 11. årh. fra blandinger af gamle og nye fibre til også at omfatte dokumenter af nye fibre alene. Denne anvendelse af nye fibre var en parallel til den tidlige ko-

reanske papirproduktion og den senere produktion i det 7. årh. i Nepal og Japan.

Araberne stiftede bekendtskab med den kinesiske papirproduktion i Samarkand i det 8. årh. og forenkledede processen ved kun at vælge tidligere anvendte tekstiler som fibermateriale for papirproduktionen i det muslimske imperium. I det 13. årh. fortsatte de europæiske papirmagere i deres fodspor og kludefibre fortsatte som fibermateriale i papirproduktionen lige indtil den Inye træslib masse blev introduceret som fibermateriale i det 19. årh..

Fibrenes morfologi

Den kemiske og mekaniske tilberedningsproces ødelægger fibrenes botaniske karakteristika, især i de genanvendte fibermaterialer. Identifikation af fibrene er derfor kompliceret på grund af materialets forskellige oprindelser og bevaringstilstand. Men nogle få elementer ændres ikke, som for eksempel lumens form og bredde, fibrenes morfologi, de bevarede fiberenders oprindelige form og fiberoverfladens almene karakter. Nogle planter er desuden mere følsomme overfor tilberedningsprocesserne og det kan hjælpe til at skelne den sprødere hamp fra lin.

Den mikroskopiske analyse af arabisk papir har resulteret i værdifuld information på grund af fibermaterialets gode bevaringstilstand med mindre grad af fibrillering og trevlede fiberender end man normalt finder i asiatisk papir og europæisk kludepapir.

Lin og hamp har mange fælles træk til trods for deres forskellige oprindelse, men der er nogle få karakteristiske elementer, som hjælper til at skelne mellem dem.

Distinktive træk for papirhampefibre er følgende:

(i) let uregelmæssig lumen, (ii) spalter og opsvulmede partier indikerer høj følsomhed overfor tilberedningsprocessen, (iii) forskelligt udseende fiberender kan forekomme i en og samme fiber, hvor gaflede fiberender forekommer oftest, (iv) forekomst af stjerneformede druser og prismatiske krystaller.

Distinktive træk for papir linfibre er derimod følgende:

(i) meget smal og regelmæssig lumen, (ii) længdegående stribninger er

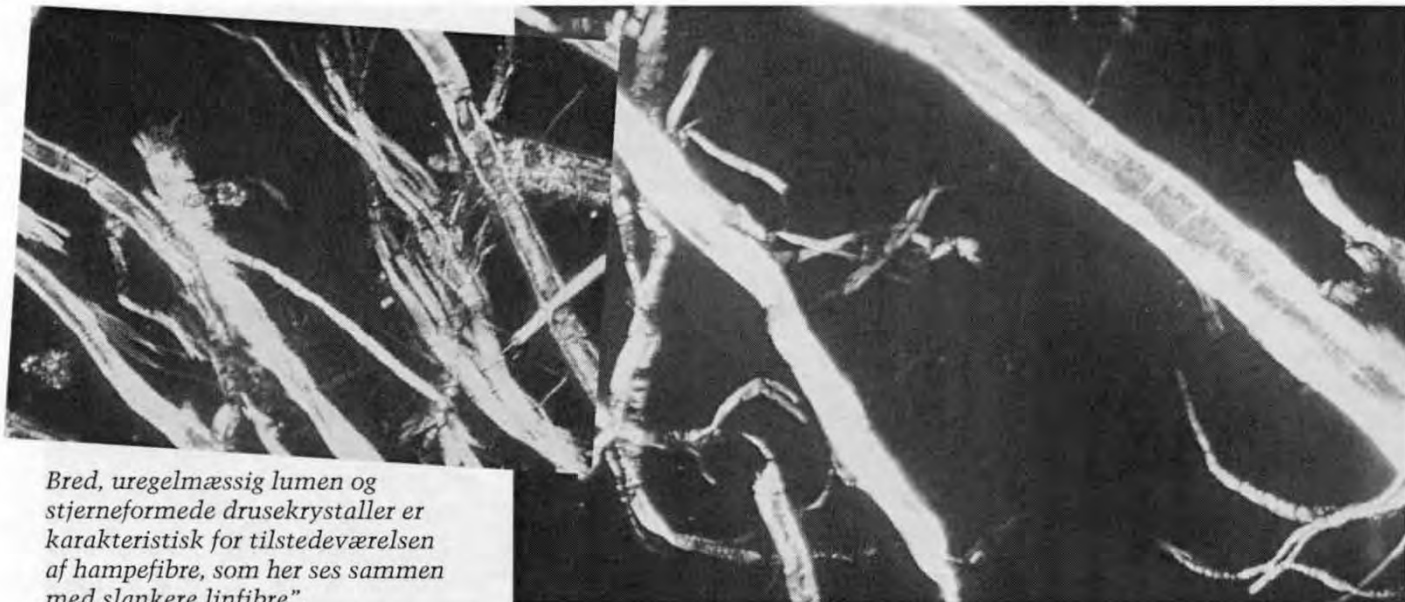
ikke så fremtrædende som i hamp, (iii) tilspidsende spridse og tilspidsede runde fiberender, (iv) mangel på krystalforekomster.

Stivelse i Asien og Orienten

Limning med stivelse efterfulgt af glitning er karakteristisk for asiatisk og arabisk papirproduktion. Den kraftige arabiske limning og glitning resulterer i en glat overflade af lignende art som pergament og egnet til at skrive med pen og blæk som hidtil. Ifølge Al-Mucizz ibn Badis's manuskript fra det 11. årh. blev både stivelse og gelatine brugt af bogbinderne, mens papirmagerne kun anvendte stivelse i deres håndværk, som Wiesner allerede påviste i 1877 i den første videnskabelige analyse af arabisk papir.

Hvornår og hvor i Asien man begyndte at anvende stivelse i pulpen umiddelbart før selve arkdannelse er stadig ikke defineret klart. Men ifølge min observation indikerer enkelte rå stivelseskorn i japansk papir af kendt oprindelse og produktion tilsætningen af et hjælpemiddel til arkdannelsen, og samtidig fungerer stivelsen som en intern limning af papiret. Denne kolde ekstrakt af et plantemateriale, som er rig på stivelse tilsættes som en fortykkelse eller jævning til pulpen for at opnå en ensartet distribution af fibrene i bøtten og forsinke afvandingen af pulpen fra formen. Ekstrakten er følsom overfor varme og svækkes af for høj temperatur ligesom gelatine, og derfor er vinteren den bedste periode for den håndgjorte asiatiske og europæiske papirproduktion.

Nåleformede krystaller (raphider) sammen med stivelseskorn er karakteristisk for et japansk ekstrakt fra barken af *Hydrangea paniculata*, som anvendes i Nara området inden selve arkdannelsen. Ejendommeligt nok har jeg observeret lignende krystaller og stivelseskorn i nogle få arabiske prøver fra et manuskript fra det 12. årh.. Det kunne tyde på, at araberne i Samarkand også havde lært om brugen af et hjælpemiddel til arkdannelsen. Men højst sandsynligt skyldes de nåleformede krystaller fibre fra Bow string hamp (*Sansevieria*), som også indeholder denne form for krystaller. Sammen med andet kasseret tovværk kunne man let have anvendt rester af denne plante som fibermateriale til papiret,

Bred, uregelmæssig lumen og stjerneformede drusekrystaller er karakteristisk for tilstedeværelsen af hampefibre, som her ses sammen med slankere linfibre".

I den kraftige fiber ses lumen (hulrummet i midten af fiberen) sammen med velbevarede fiberender og en fiber af let varierende bredde".

men det er nødvendigt med flere botaniske undersøgelser for at kunne besvare dette spørgsmål.

Anvendelsen af riskorn som fyldstof for at forøge papirets hvidhed og densitet kendes fra Asien, men mine analyser af arabisk papir har ikke afsløret en lignende arabisk praksis.

Papirformen og arkdannelsen

Karabacek's beskrivelse af den arabiske papirform og arkdannelse synes at være en blanding mellem svømmeformsteknologien og dyppeformsteknologien.

Levey's oversættelse fra arabisk til engelsk citeres her: "These (the mats) are made from straw used for baskets, nails, and the walls are collapsible. Under it is an empty rib. The flax is beaten with the hand vigorously until it is mixed. Then it is thrown with the hand flat in the mould so that it will not be thick in one place and thin in another. When it is evened, then its water dries away. It is found proper in its mould. When the desired is attained, it is adjusted on a flat table. Then it is bound to a wall and straightened with the hand. It is left until it is dry. It separates and falls off."

Den arabiske dyppeform med den fleksible løstliggende måtte blev brugt som en svømmeform, og processen svarer meget nøje til den metode, som stadig anvendes af papirmagere i Nepal og Thailand. Men den arabiske pa-

pirform har ikke en fastsiddende formbund af groftvævet stof, og papirarket overføres med støtte af måtten fra formen til optørring på en væg.

Den makroskopiske iagttagelse af en skyet fordeling af fibre i arabisk papir stemmer overens med denne beskrivelse af arkdannelsen og de uregelmæssige aftryk af måttens netlinier. Det fremgår ikke af denne analyse, hvornår den arabiske brug af dyppeformen ændredes til den teknologi, der praktiseres i dag i Indien og Bhutan.

Der skete radikale ændringer i den europæiske papirproduktion fra det 13. – 16. årh. efter sammenbruddet af det islamiske herredømme i Spanien. Arabernes valg af klude fibre fortsatte uændret, men tilberedningen af fiber-materialet og udviklingen af papirformen med en fastsiddende formbund af tætvevede metalwirer, understøttet af træribber og et løstliggende dækkel var betydningsfulde europæiske nyskabelser. De resulterede i en fuldstændig ny teknologi indenfor både arkdannelsen, tørreprocessen og efterbehandlingen og i indførelsen af et vandmærke eller logo i papir af bedste kvalitet.

Konklusion

Karabacek's og Wiesner's undersøgelser af arabisk papir ændrede fuldstændig den europæiske viden om vores papirhistorie. Opdagelser ti år senere af gamle kulturer og skriftlige kilder i øst Turkestan resulterede i Wiesner's

mikroskopiske analyser af asiatiske fibermaterialer i 1902. For første gang var troværdig information nu tilgængelig om eksistensen af papir, der var ældre end det arabiske papir, der hidtil havde været undersøgt og det kastede nyt lys over den stadige udvikling af papirteknologien langs med Silkevejen eller Papirvejen.

De koreanske papirmagere fik ligesom de arabiske papirmagere på et senere tidspunkt viden om den kinesiske papirproduktion og tilpassede håndværket og teknologien efter deres eget behov for et nyt skrivemateriale. De fungerede begge som bindeled mod øst og vest til de tilstødende kultursamfund og til fortsættelsen af den teknologiske udvikling.

Fra den arabiske papirproduktion eksisterer der oprindelige spor af den kinesiske papirmagerkunst i håndgjort europæisk papir som valget af tidligere tekstilfibre som råmateriale, dyppeformen og øsningen af pulpen fra en bønne, tilsætningen af fyldstoffer for at øge papirets hvidhed og densitet og limningen for at opnå en overflade, der egner sig til at skrive og trykke på. Der eksisterer logiske og mere eller mindre synlige forbindelser mellem de fremskridt, der er sket i asiatisk, orientalsk og occidentalsk papirteknologi og i det opsving der er sket i brugen af papir, som har erstattet alle tidligere skrivematerialer, præsenteret i denne komparative analyse.

UPM-Kymmene arkiv – en betydande del av Finlands industrihistoria

Bad. Wiedungen, d. 6. VI. 36.
Ärreda Bröder, tack för dina o. Generalens vänliga rekommendationer o. tack för ditt som alltid innehållerika brev. Det är uppförande så de den rombalans, med hvilken förtärs drages af grundläggande betydelse behandlas af dessa enkammarans o. köhandelspolitikens vordflöjlar.
- Jag skulle gärna från Stockholm ringa upp till Hingkvist, eller någon af Bofors herrarna. Det vore emellertid nyttigt att veta, hur Statsminist. utlägger sig till saken, ty jag lysa mig verkligen ej om att göra mig löjlig o. besvärta folk i en sak, som kadun öfvergifits af initialtagaren själv. Jag skulle vilja komma hem med Dikona d. 18. VI o. således vara i Stockholm d. 16-17. - Jovron de Gen. förmåller, som Du är af näraktina utsklipp, Mackzella utskanda annorlunda än Hela, som Naturligvis är den senare bättre underlåtad. H. Kommer med sin „politik“ att ämnas förstå det som lagts grundare till, alldeles som D. på sin område. Som Du ser börjar jag på nytt se ut som en människa. Kortet är taget d. 4. VI. Med en vänlig hälsning. - Vänner G. Mannerheim

1. Postkort från general, senare marskalk C.G.E. Mannerheim till Rudolf Walden 1936.

Det finska skogsbolaget UPM-Kymmene Ab bildades år 1996 genom en fusion av Repola Oy:s skogsindustri, Yhtyneet Paperitehtaat Oy (UPM) och Oy Kymmene Ab. Därmed uppstod ett av Finlands största industriföretag och samtidigt ett av de största skogsbolagen i världen.

AV Ari Sirén

UPM:s historia börjar emellertid betydligt tidigare. Bakom det nuvarande UPM finns närmare etthundra självständiga bolag, som under årtiondens lopp slagits samman. Som ett internationellt bolag har UPM sina äldsta rötter i Frankrike, i Docells pappersbruk som grundades redan på 1490-talet. De äldsta delarna i Finland består av sågverk, men också en av pappersindustrins banbrytare ryms bland dem, nämligen det Frenckellska pappersbruket i Tammerfors där Finlands första

pappersmaskin togs i användning 1842.

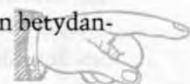
Den egentliga grundplåten i UPM:s pappersindustri består emellertid av Oy Kymmene Ab och Yhtyneet Paperitehtaat Oy, som båda härstammar från 1870-talet. Under detta årtionde, som var mycket betydelsefullt för Finlands skogsindustri, inledde bl.a. fabriker i Kymmene och Kuusankoski (1872) samt Valkeakoski (1871) och Kaukas (1873) sin verksamhet. Av de fortfarande fungerande fabriker startade även Jämsänköski och Voikka sin verksamhet före slutet av århundradet.

Kajaani Oy grundades i början av 1900-talet.

UPM:s rötter finns emellertid inte enbart i skogen. Rauma-Repola Oy, föregångaren till Repola Oy, var ett konglomerat, som tillverkade såväl metall- som skogsindustriprodukter. På Rauma-Repolas varv byggdes båtar, ubåtar och oljeriggar. Förutom massa- och pappersindustri hörde betydande sågverk och snickerifabriker till skogsindustrisektionen. Helheten UPM utgörs alltså av många och mycket skiftande beståndsdelar. Förutom papper och massa samt sågverksprodukter förekommer i dess historia också cikoria, salta nötter, bröd, trämjöl, lim, spackel, glas, industrikemikalier, båtar, mekaniska verkstaders produkter osv.

Mångsidig produktion – mångsidiga arkiv

Företagsarkiven innehåller en betydande del av Finlands historia.

Handlingarna i arkiven berättar på ett mångsidigt sätt om både företagets och det omgivande samhällets liv och utveckling. På många UPM:s industriorter sträcker sig den industriella historien långt över hundra år tillbaka i tiden. Under årens lopp har industri-företagen dessutom axlat många upp-gifter som senare tagits över av sam-hället. Ofta har företagets ledning även haft direkta kontakter till landets högsta politiska ledning.

I sina arkiv förvarar UPM informa-tion om sin egen och sina föregånga-res verksamhet. I Finland har koncer-nen ca 25 hyllkilometer arkivsamling-ar. Även om allt inte bevaras perma-nent fortsätter arkiven att växa. För den systematiska arkiveringen svarar koncernens enhet för dokumentför-valtning, vars uppgift är att säkra att dokumenthanteringen inom koncer-nen sköts smidigt och att den följer både gällande lagar och koncernens egna målsättningar. Med sikte på fö-retagets dagliga verksamhet har inter-na instruktioner fastställts för att säkra att handlingar som skall bevaras tas tillvara.

Skötseln av företagets arkivmateri-al har koncentrerats till två centralar-kiv, ett i Kuusankoski och ett i Valke-akoski. I dessa två arkiv förvaras både gamla arkiv, som är värdefulla för fö-retagets historia, och handlingar som uppstått i samband med den löpande verksamheten vilka skall bevaras läng-re än tio år. Centralarkiven ordnar och bevarar handlingarna och ansvarar ock-så för gallringen.

UPM:s arkiv består inte enbart av protokoll och bokslut. I utredningar och promemorior finner man informa-tion om frågor som under olika tider intresserat företagets ledning, det må sedan vara fråga om ett nytt fabriks-bygge eller årsproduktionen av bola-gets boskap.

Under mera än hundra års tid har fabriker och personal också fotografe-rats. I UPM:s arkiv bevaras samman-lagt mer än en halv miljon fotografier. Nästan för hundra år sedan producera-des den första filmen som presenterar

UPM:s industriella anläggningar. Fil-men följdes av ett stort antal senare filmer ända tills videoinspelningarna på 1980-talet ersatte filmen som me-dium. Under UPM:s senaste årtionden har företagets historia dokumenterats på otaliga videokassetter.

De egentliga företagsarkiven kom-pletteras av privatarkiv och tidnings-urklipp samt givetvis av UPM-Kym-menes och dess föregångares tryckta historiker, till antalet närmare ett-hundra.

Samlingarna i centralarkiven

Kymmene centralarkiv i Kuusankoski grundades år 1968 och omfattar när-mare tio hyllkilometer. Förutom de normala arkivalierna ingår i arkivet också en betydande samling kartor samt ca 110 000 fotografier. I arkivet uppbevaras handlingar från alla fabri-ker inom Kymmene Ab som grunda-des 1872 samt inom Oy Kaukas Ab som inledde sin verksamhet 1873. För-utom fabriksarkiv finns i Kymmene centralarkiv också material beträffan-de Kymmene Ab:s skogs- och jord-bruksavdelningar, smalspåriga järnvä-gar, båtar, skolor, brandkår och sjuk-hus. Till de mest betydande hör bl.a. arkiven från Kymin Osakeyhtiö, Kym-mene Ab, Kuusankoski Oy, Kissako-ski Ab, Strömsdahls Bruks Ab, Oy Läs-keleä Ab, Halla Oy, Ab Högfors bruk, Tampereen kattohuopatehdas Oy (Tammerfors takpappfabrik) och A.B. Werla träsliperi och pappfabrik.

Centralarkivet i Valkeakoski grun-dades år 1952 som arkiv för koncernen Yhtyneet Paperitehtaat Oy:s huvud-kontor. För närvarande är arkivet belä- get i bolagets gamla biograf, som 1997 grundreparerades för arkivändamål. Arkivets grundplåt består av Yhtyneet Paperitehtaat Oy:s arkiv. De äldsta fö-retag som fusionerades med Yhtyneet Paperitehtaat grundades på 1870-talet. Andra betydande helheter är arkiven från Walkiakoski Ab, W. Rosenlew Ab:s skogs- och jordbruksavdelningar, Rauma-Raahe Oy samt Oy Wilh. Schauman Ab. Viktiga är också Finn-paps och Rauma-Repola Oy:s arkiv. I

Finnpaps arkiv ingår ett stort antal dokument som handlar om Finlands handels- och utrikespolitik. Rauma-Repolas arkiv, i sin tur, täcker detta stora bolags hela produktsortiment inom skogs- och verkstadsindustrin. Av privatarkiven i Valkeakoski är in-fanterigeneralen Rudolf Waldens och bergsrådet Juuso Waldens arkiv de mest betydande.

Arkiven och forskningen

UPM:s arkiv upprätthålls först och främst för koncernens interna bruk. Deras främsta uppgift är att förvara information som är viktig för företa-get och att fungera som koncernens informationstjänst. Vid sidan av den-na verksamhet hålls arkiven öppna också för utomstående forskare. De senare har en fri tillgång till arkivalie-rna som är äldre än 30 år, med undan-tag av ett fåtal personrelaterade doku-ment. Det yngre materialet har reser-verats för koncernens interna använd-ning. Årligen behandlar arkiven ca 500 interna uppdrag, antingen på basis av en skriftlig begäran eller i samband med besök på platsen, medan antalet utomstående forskare är ca 400. Som bäst levereras årligen närmare 700 fo-tografier. I arkiven har forskarna till-gång till en arbetsplats, kopianter och dator. Arkivalierna lånas inte ut.

Kontaktuppgifter

Enheten för dokumentförvaltning hör till UPM:s kulturenhet. Förutom för arkivvården svarar kulturenheten ock-så för UPM:s industriminnen, konst-samling och Verla fabriksmuseum.

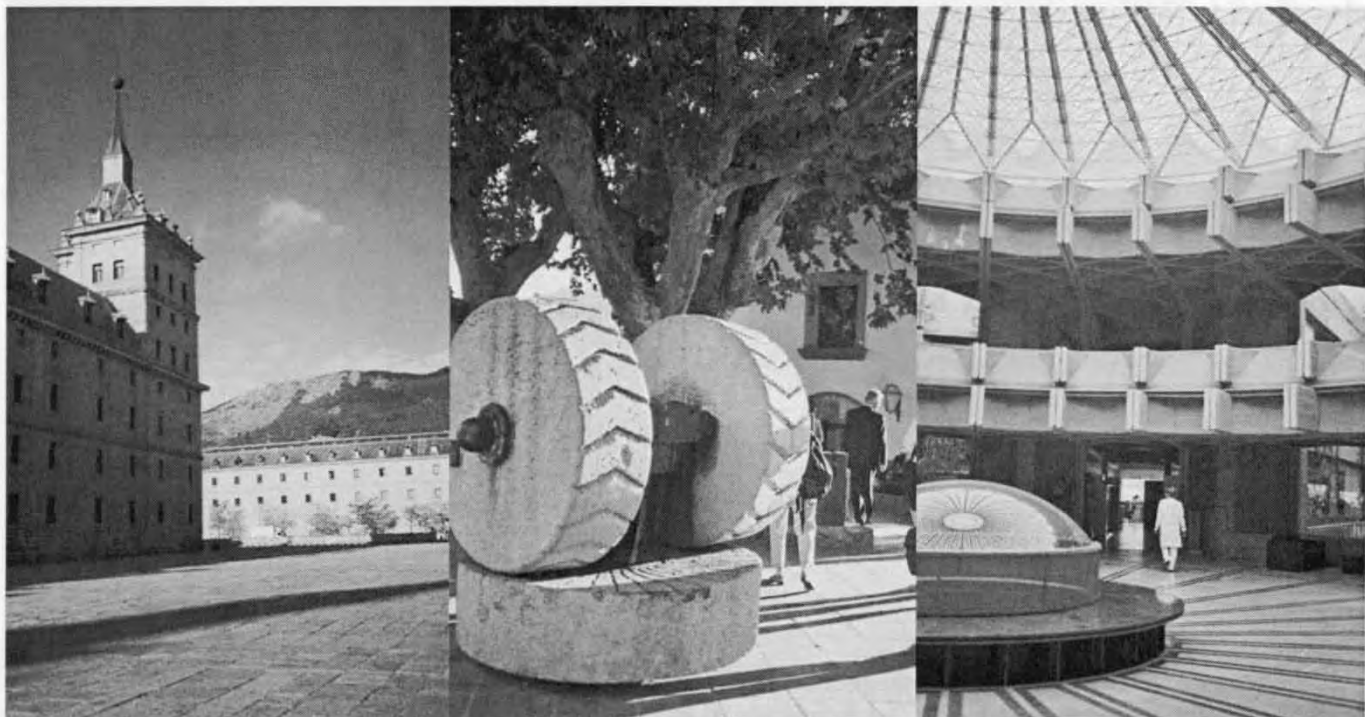
Som chef för dokumentförvaltningen fungerar Ari Sirén,
e-post: ari.siren@upm-kymmene.com.

Centralarkivet i Valkeakoski sköts av arkiva-rien Leena Paananen,
e-post: leena.paananen@upm-kymmene.com.

Centralarkivet i Kuusankoski av arkivarien Ritva Lehto,
e-post: ritva.lehto@upm-kymmene.com.

European Paper Days – paper in the era of signs

– the use of techniques and work
by paper-makers from Fabriano
in Italy and Europe

16-17. juni blev der afholdt et seminar i den norditalienske by Fabriano. Cartiere Miliani Fabriano Gruppen havde indbudt til mødet, hvor en række papirhistorikere præsenterede deres undersøgelser af tre vigtige teknologiske opfindelser: stampeværket, limning med gelatine og vandmærket.

AV Anna-Grethe Rischel

De var alle udviklet i Fabriano og herfra havde de bredt sig til resten af Europa. Med hvert sit specifikke historisk-geografisk område var de italienske og udenlandske videnskabsmænd blevet opfordret til at undersøge de forskellige udviklinger af papirproduktionen i Østrig, Frankrig, Tyskland, England, Polen, Sjevts og Italien og hver udarbejde en rapport om deres forsknings-

resultater indenfor de fælles emner for European Paper Days.

Blandt de indbudte deltagere var Göran Wohlfahrt og undertegnede med i den internationale gruppe af papirhistorikere fra IPH og sammen med Angelo Tajani repræsenterede vi også NPH. De to indholdsrigge dage blev indledt i strålende solskin allerede dagen før med besøg på Fabriano papirmøllen. Her fremstilles der stadig håndgjort papir efter de klassiske traditio-

I biblioteket i bygningens underste etage har dagslyset kun adgang gennem den cirkelrunde åbning i loftet ligesom i Pantheon i Rom".

Jeg var glad for at jeg ikke skulle køre bil i Fabriano's maleriske centrum med smalle gader og store niveauforskelle.

ner af en stab af dygtige papirmagere, men hovedvægten ligger på produktionen af sikkerhedspapir, som blandt andet omfatter Euros og pengesedler til Indonesien. Alle former for vandmærker lige fra de klassiske mærker med en metaltrådsfigur, fæstnet til metalwiren til de mest komplicerede relief skygge-vandmærker kunne studeres og observeres på Fabriano papirmøllen. Vandmærket papir var opfundet her i det 13. århundrede, og i de følgende århundreder blev det almindelig praksis i hele Europa og karakteristisk for europæisk papir at forsyne papiret med et logo. Dagen sluttede på en udstilling med den gotiske maler Gentile da Fabriano's polykrome skulpturer og malerier. De næste dage foregik i Teatro Gentile, hvor teatersalen med 5 gallerier og den smukke åbne gård dannede en herlig ramme om seminaret. Takket være dygtige simultantolke, som sad i deres små glasbure på scenen kunne alle følge med i de 14 foredrag, hvoraf størstedelen blev holdt på italiensk. Her bringes korte referater af en række af foredragene.

Fabriano papirmagernes udvandring
Giancarlo Castagnari indledte med en historisk oversigt over Fabriano papir-

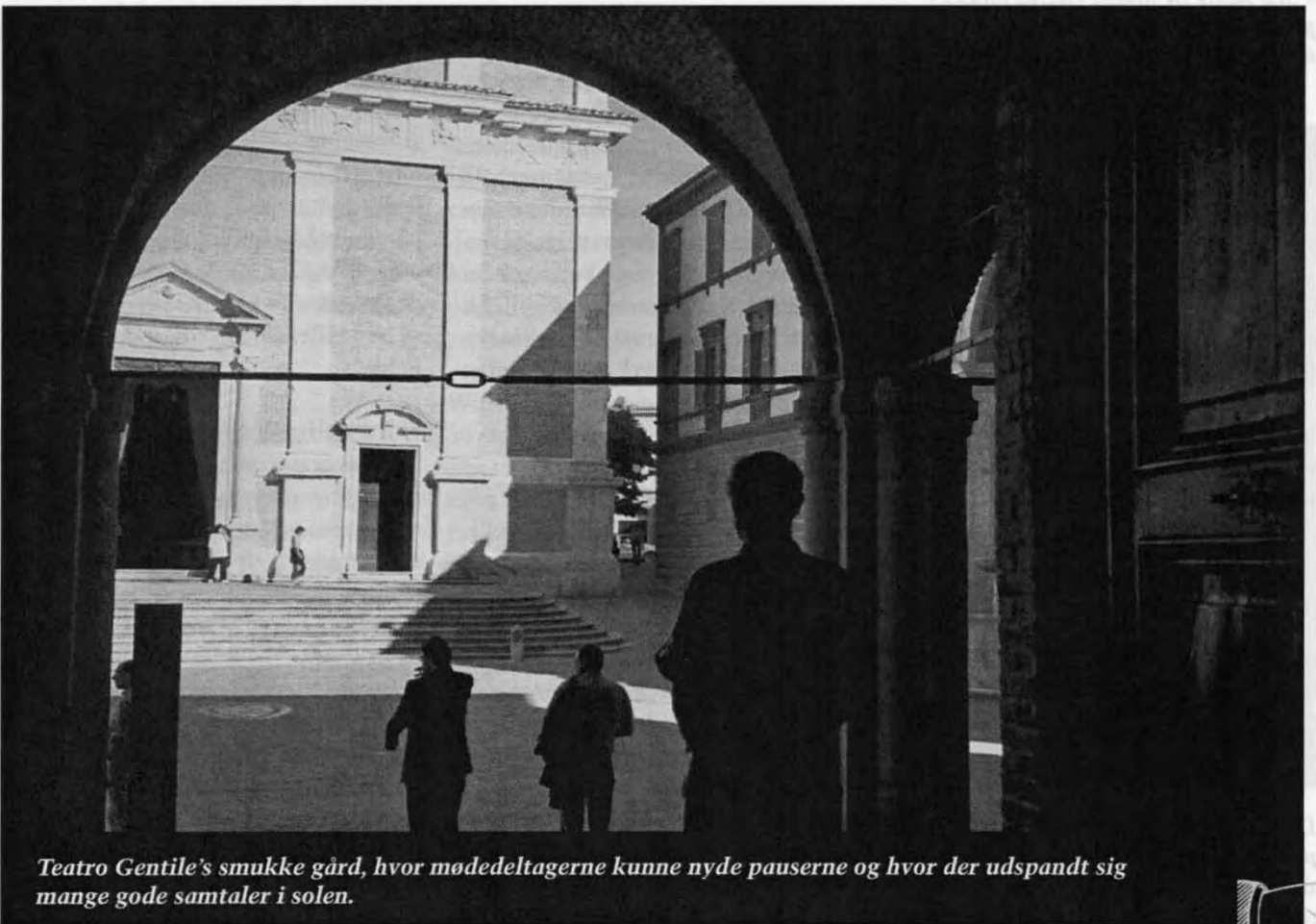
magernes "diaspora" eller emigration. Det refererede til begivenheder, der begyndte i midten af 14. århundrede, hvor papirmagere udvandrede fra Fabriano området, der dengang var et blomstrende centrum i Appenninerne. Disse papirmagere var berømte for deres håndværk og rejste enten på eget initiativ eller fordi der var brug for deres ekspertise til at begynde papirproduktioner andre steder i Italien og de øvrige europæiske lande. Det gamle håndværk var oprindeligt kommet fra ysten, men i Fabriano udvikledes en ny teknologi som en forløber for en know-how, som i anden halvdel af det 13. århundrede ændrede arabisk papir til europæisk papir. Dermed bidrog disse håndværkere til at gøre Fabriano til papirets hovedstad i den sene Middelalder.

Selvom papirmagernes "diaspora" i slutningen af det 19. århundrede begyndte at blive bemærket af historikerne, var emnet ikke studeret i tilstrækkelig grad til helt at forstå årsagerne til "diaspora", udtrykt i tid og rum. Der opstod aktuelle spørgsmål om papirhistorien og om identifikation af de papirproduktionscentre, som blev startet af håndværkere fra Fabriano eller fra andre steder, hvor de havde spillet en

rolle. Alle disse uafklarede spørgsmål var årsagen til at Cartiere Miliani Fabriani-Fedrigoni Gruppen generøst havde inviteret den højt kvalificerede gruppe af papirhistorikere til "European Paper Days". Seminaret fik støtte fra EU, det italienske Udenrigsministerium og Kulturministerium, Marche regionen, Fabriano kommune, de internationale papirhistorikere (IPH) og det polytekniske universitet i Marche. Historiografisk var den mest populære retelse, at specialiserede papirmagere flyttede til områder i Europa, hvor der var efterspørgsel efter et produkt, som kvalitetsmæssig var bedre end det arabiske papir. De fulgte med udbredelsen af papir, produceret efter Fabriano teknikken (brug af vanddrevet hammermøller med mange stamper, papirarkene limet med gelatine og med vandmærker), og på den måde blev Fabriano symbolet for det første europæiske papir og et referencecenter for papir i den vestlige verden. Denne tolkning af de historiske begivenheder har gjort det muligt at identificere de vigtigste italienske og europæiske områder, som direkte eller indirekte lærte af Fabriano papirmagernes tekniske erfaringer og arbejde.

Vi var mange interesserede samlet på Fabriano papirmøllen omkring papirmageren, som arbejdede koncentreret ved botten, mens gauskeren stod parat til at tage imod det nye ark papir.

Teatro Gentile's smukke gård, hvor mødedeltagerne kunne nyde pauserne og hvor der udspandt sig mange gode samtaler i solen.

” I dag produceres der bedre trykpapir i Fabriano end i Basel, på den måde forbliver pengene i landet.”

Museets udstilling af kludesorteringen – den første og meget vigtige proces i produktionen, hvor grunden lægges for de forskellige papirkvaliteter.

Det store vandhjul i Munné familiens papirmølle bærer spor af at papirproduktionen sluttede her for mere end 30 år siden.

Handelssystemet

Grunden til emigrationen skulle ifølge Emanuela Di Stefano's arkivstudier af handels-tekniske aspekter findes i handelssystemet i 2. halvdel af det 14. årh., som var repræsenteret ved de kompagnier, der solgte papir produceret på Fabriano og Pioraco valkemøller. Systemet dækkede efterspørgsel og salg gennem handelsruter lige fra det nordlige Italien og Frankrig til områder fra ysten til Catalonien og fra Rusland til Vest Europa.

Politisk, finansiel og kommerciel betydning

Manlio Calegari fastholdt det synspunkt, at tidligere forskning fokuserede på handelsstrukturen, som en forudsætning for grundlæggelsen af Fabriano papir. Historien om de nødvendige råmaterialer til produktionen, de dygtige håndværkere og forbindelserne mellem dem og handelsmændene var på den anden side noget negligeret. Men det faktum, at dygtige håndværkere emigrerede indenfor papirsektoren bekræftede den fundamentale rolle, som de politiske og handelsmæssige kredse spillede ved at styre og opmuntre til arbejdernes bevægelser. Uden finansiel, kommerciel og politisk støtte ville en papirmagers tekniske kunnen og håndværk i virkeligheden have haft lille betydning.

Spanien

José Carlos Balmaceda forsøgte at påvise, hvor meget kendskabet til italiensk papirteknologi påvirkede den eksisterende spanske papirindustri. I midten af det 14. århundrede var der sket en væsentlig forringelse af kvaliteten af det tidligere så fornemme arabisk-spanske papir i forhold til papiret fra Fabriano, og Spanien blev derfor afhængig af italiensk papir. Opdagelsen af Amerika og oprettelsen af kolonierne i det nye kontinent forøgede den afhængighed yderligere. Behovet for kvalitetspapir var medvirkende til at

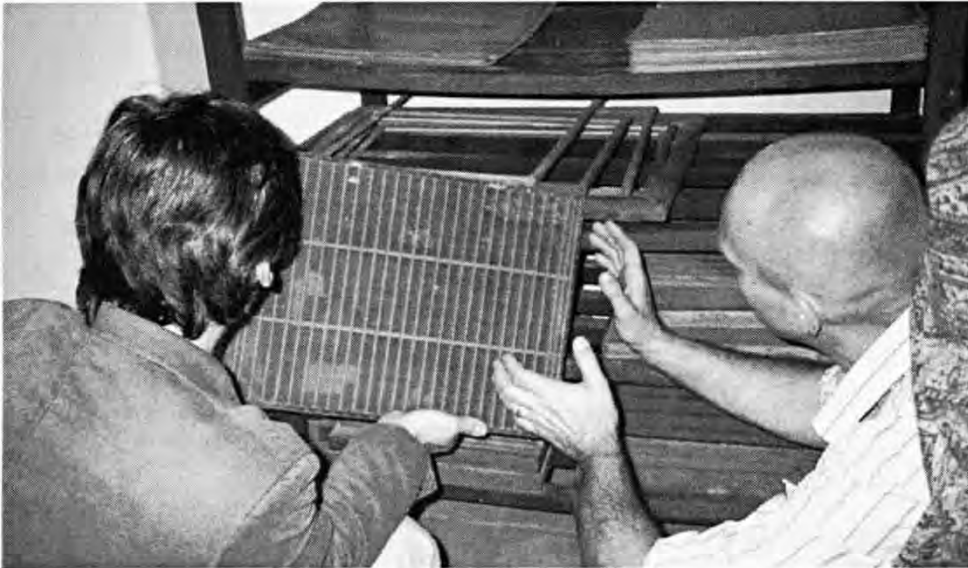
der opstod nye produktionscentre fra begyndelse af det 15. århundrede, hvor det først og fremmest drejede sig om at forbedre produktionen af spansk papir ved at bruge de teknikker, som de italienske papirmagere havde indført.

Avignon

Réginald Grégoire havde koncentreret sig om det pavelige Curia i Avignon i det 14. århundrede og Vatikanets arkivalske kilder for at studere indkøb og forbrug af papir i det Apostolske Kammeres regnskaber. Her var det omtalt, at Fabriano på det tidspunkt havde nægtet at betale dets årlige skatter til de pavelige myndigheder, og Fabriano var ikke nævnt som papirleverandør. Formodentlig blev Curiets behov dækket gennem indirekte handelsruter, for der var en stor del Fabriano vandmærkepapir mellem Avignon dokumenterne i Vatikanets hemmelige arkiver. Gregoire omtalte følgende citat af Pius VI (1775-1799), der som pave ønskede at fremme udviklingen af en papirindustri i sin stat: "I dag produceres der bedre trykpapir i Fabriano end i Basel, på den måde forbliver pengene i landet. Give Gud mine undersåtter havde det samme initiativ, fordi Staten i så fald ville have glæde af det i det tilfælde".

Nordøstlige Italien

Ivo Matozzi havde foretaget en historisk rekognoscering af Milano, Bergamo, Brescia, Tidentine, Veneto og Friuli områderne, hvor det var muligt at identificere tilstedeværelse af emigranter fra Fabriano i egnen omkring Verona og Vicenza i det 15. århundrede. Det bekræftede igen den rolle som eksperter fra Marche regionen spillede i udviklingen af en papirindustri i den nordøstlige region af halvøen. Ifølge de arkivalske studier viste dokumenter fra 1340-1450, at der alene i Treviso fandtes ca. 20 papirmagere i området. Det var desuden muligt at skelne mel-

Den gamle papirform i Munné familiens papirmølle vækker begejstring hos den tyske papirmager og den finske konservator.

lem førstegeneration emigranter af papirmagere og senere generationer og ligeledes at påvise eventuelle forbindelser mellem de produktive og kommercielle centre i Fabriano og republikken Venedig på det pågældende tidspunkt.

Toscana

Renzo Sabbatini beskrev papirproduktionens udvikling i Toscana fra dens tidlige stadier i det 14. århundrede til dens fulde blomstring i det 16. og 17. århundrede, og berettede om den stadige kontakt mellem Toscana og Fabriano. Den var baseret på den teknologiske afhængighed og handelsmæssige konkurrence, og Fabriano vandmærket papir med præg af Fabriano valkemøllerne eksisterede også i områder, selvom der ikke var dokumentation for at papirmagere fra Fabriano havde virket der.

Schweiz

Papirproduktionen i Schweiz i det 15. århundrede med Basel som centrum var temaet for Martin Kluge's undersøgelser, og selvom tidligere forskning havde påvist at knowhow og teknisk erfaring kom fra Piedmont, kunne han gennem sine papirhistoriske arkivstudier identificere navne på papirmagere fra Fabriano. Det bekræftede dog ikke indflydelse eller direkte overførsel af Fabriano teknik til schweiziske papirmagere mod slutningen af Middelalderen, men dokumenterne i de schweiziske arkiver gav interessante informationer om den europæiske papirteknologiske udvikling og papirerne

fra Fabriano var særlig interessante.

Østerrike og Tyskland

Ifølge Gottfried Schweizer blev italiensk papir anvendt i områderne langs med handelsruterne over Alperne, og i det 13. århundrede kom papirmagerhåndværket til hjertet af Europa. Den tyske papirproduktion begyndte i Nürnberg, hvor Stromer i 1390 byggede den første papirmølle sammen med to papirmagere fra Italien (Marche egnen), som også informerede ham om Fabriano's tekniske fornyelser. Kort efter blev der også produceret papir i Ravensburg, kendt for sin import af italiensk papir og omfattende handelsaktiviteter. I midten af det 15. århundrede resulterede opfindelsen af bogtrykkerkunsten i øget efterspørgsel efter papir og oprettelsen af stadig flere papirmøller. I Østerrike begyndte papirproduktionen i Stattersdorff 1469 og i Wiener Neustadt 1489, men først i det 16. århundrede dalede importen af italiensk papir i både Tyskland og Østerrike. Antallet af lokale papirmøller var nu steget væsentligt og den central europæiske region havde videreudviklet sin egen produktion på basis af Fabriano teknologien.

Fabriano papirmagerens forbedring af papirkvaliteten

Jozef Dabrowski analyserede de forskellige aspekter ved Fabriano papirmagerens nye metoder til at forbedre papirkvaliteten. Det omfattede fermenteringen af kludemassen, resultaterne af at bruge et stampeværk med mange

hamre til fremstillingen af pulp, limningen af arkene med gelatine og indførelsen af vandmærker. Den papirteknologi, der var udviklet i Fabriano, var ifølge Dabrowski karakteristisk for autentisk håndgjort europæiske papir og forskellig fra papir, som var fremstillet efter den arabiske og oprindelige asiatiske metode.

Engelsk papirproduktion

Takket være skibe fra Venedig og Genova nåede italiensk papir til England før det 14. århundrede og tog pladsen fra arabisk-spansk papir. Richard Hills rapporterede om fund af det fornemste italienske papir i Hereford katedralen og arkiverne. Den første engelske papirmølle blev oprettet af John Tate i 1494 og her anvendte man Fabriano teknologien ligesom det også var tilfældet på andre senere møller. Denne tradition fortsatte, og de samme teknologier som Fabriano papirmagere brugte i det 14. århundrede anvendes stadig i produktionen af håndgjort papir i England.

Sidste punkt på programmet i Teatro Gentile var præsentationen af bogen "Paper Papermills Papermakers, the Historical Theme of Andrea Gasparinetti". Den var udgivet af Giancarlo Castagnari med Gasparinetti's monografi "The Fabrianese Papers, Papermills and Papermakers". Det er et fornemt og værdifuldt papirhistorisk værk med et engelsk resumé og talrige illustrationer, som er nr. 9 i rækken af publikationer fra Pia Università dei Cartai Fabriano.

FÖRENINGEN NORDISKA PAPPERSHISTORIKER

10. OG 11. MAI 2007 I OSLO

Årsmøte

Oslo – Aker Brygge.

PROGRAM

Onsdag 9. mai

Ankomst i Oslo. Kl. 19:00 Styremøte

Torsdag 10. mai : Nasjonalbiblioteket i Oslo

Nasjonalbiblioteket og Universitetsbiblioteket ble delt i 1999. Universitetsbiblioteket flyttet inn i nye lokaler på universitetsområdet på Blindern, mens Nasjonalbiblioteket ble værende i Drammensveien 42. Den gamle bygningen fra 1913 ble imidlertid ombygget og restaurert mellom 2003 og 2005 og gjenoppstod således i ny prakt ved åpningen 16. august 2005.

09:30 – 10:15 *Omvisning i biblioteket*

10:15 – 10:30 *Kaffepause*

10:15 – 11:15 *Foredrag **

11:30 – 12:15 *Foredrag **

12:15 – 13:15 *Lunch*

13:15 – 14:15 *Medlemsmøte*

14:15 – 15:00 *Foredrag **

19:00 *Festmiddag i Oslo*

Fredag 11. mai: Universitetsbiblioteket i Oslo

Nybygget til Universitetsbiblioteket på Blindern stod ferdig i 1999 og fikk navnet Georg Sverdrups Hus etter Universitetsbibliotekets første universitetsbibliotekar. Det er en staselig bygning som skiller seg ut blant de øvrige bygningene på universitetsområdet.

09:30-10:30 *Omvisning i biblioteket*

10:30-10:45 *Kaffepause*

10:45-11:30 *Foredrag **

11:30-12:30 *Lunch*

12:30-16:00 *Transport til museene på Bygdøy og museumsbesøk (f. eks. Fram-Museet, Kon-Tiki-Museet, Vikingskiphuset).*

* Nærmere opplysninger om foredragene / foredragsholderne vil bli kunngjort i Nordisk Pappershistorisk Tidsskrift nr 1/2007.

Lørdag 12. mai

Hvis det er interesse for en ekstra utflukt denne lørdagen vil det bli arrangert tur til Kistefos-Museet, en drøy times kjøring fra Oslo. Kistefos-Museet dokumenterer og formidler A/S Kistefos Træsliberis industrihistorie fra 1889 til det ble nedlagt i 1955. Museet ble grunnlagt i 1996 og er Skandinaviens eneste tresliperimuseum. Årlig arrangeres det også kunstutstillinger på museumsområdet.

Påmelding

Deltager _____

Adresse _____

Tlf. _____

E-mail _____

Jeg/vi ankommer _____

Jeg/vi avreiser _____

Jeg/vi kjører i egen bil

Antall ledige plasser i bilen _____

Jeg ordner innkvarteringen selv

Hotell: Rica Hotell Bygdøy allé, Bygdøy allé 53, 0265 Oslo

- Enkeltrom inkl. frokost NOK 820,-
- Dobbeltrom inkl. frokost NOK 1040,-

- Det er gangavstand fra hotellet til Nasjonalbiblioteket.
- For å komme til Universitetsbiblioteket kan man ta Sognsvannsbanen fra Nationaltheatret til Blindern stasjon.
- Til museene på Bygdøy anbefales Bygdøyfergene fra Rådhusbrygge 3 som et hyggelig alternativ til buss eller privatbil.

Påmelding senest 15. april 2007 med post eller e-mail til:

Amanuensis Edgar Ytteborg
Paleotypsamlingen
Nasjonalbiblioteket i Oslo
Pb 2674 Solli, N 0203 OSLO

Tlf. 00 47 23 27 62 29

e-mail: edgar.ytteborg@nb.no

Pappershistorikerna kongressar i sverige i maj 2008

IPH – DEN INTERNATIONELLA FÖRENINGEN AV PAPPERSHISTORIKER – håller sin 28:e kongress i Stockholm och Uppsala sista veckan i maj 2008. En gång tidigare, i Danmark 1986, har ett IPH-möte hållits i ett nordiskt land. Därefter har IPH, med stöd av de nationella historikerföreningarna i Europa, vartannat år arrangerat kongresser, senast i oktober detta år i Capellades och Madrid i Spanien. Tiden är nu kommen för den nordiska föreningen NPH att visa vad den kan.

I allt väsentligt följer kongressprogrammet det som gällt för tidigare IPH-kongresser, med två undantag: kongressen begränsas till fyra dagar och den förläggs till våren – tisdag 27 maj till fredag 30 maj med mottagning måndag kväll – alltså under den årstid då naturen är som fagrast, värmen har kommit och regn är ovanligt. Genom förläggningsen till slutet av maj kan IPH samspela med Svenska Pappers- och Cellulosaingenjörföreningen som då firar sitt 100-årsjubileum. De som vill stanna kvar efter kongressen kommer dessutom att erbjudas förslag på studiebesök och exkursioner att genomföras på egen hand.

Temat för 2008 års IPH-kongress är "The Birth of an Industry – from Forest to Paper during the 19th Century". Arbetet uppdelas på tre sessioner med början första dagens eftermiddag, efter

SPCI:s öppningsfestligheter. För den inledande sessionen har listats de ämnen som ska behandlas översiktligt och föreläsare är föreslagna. Under tredje dagen hålls möte med IPH:s generalförsamling och förrättas personval. De två arbetsessionerna på temat "Historical Aspects on the Development of Paper Qualities" resp. "The Economical Development of the Paper Industry during the 19th Century" står öppna för kongressdeltagarnas egna bidrag. Ett Call for Paper utsänds vid årsskiftet till en lång rad institutioner, ingenjör- och konservatorföreningar, tidskrifter och enskilda forskare med inbjudan att anmäla föredrag varvid en Abstract skall levereras per 30 april 2007.

För det lekamliga och för det sociala umgänget blir väl sörjt. En heldag ägnas åt Uppsala: Carolina Rediviva, Linnéträdgården och Gustavianum

med återresa och middag på ångbåt från Sigtuna. Bernadottebiblioteket, Riksarkivet och Etnografiska museet i Stockholm är andra besöksmål. Sista dagen får deltagarna en inblick i STFI:s EU-understödda forskning kring teknikutveckling och uthållig användning av skogens resurser.

Antalet deltagare uppskattas till 50 – 60 och därtill ett antal studenter. Prel. kostnad ca 350 Euro/person för logi, mat och transporter. Konferensspråk är engelska – utan översättning. Specificerat program publiceras hösten 2007.

NOTERA 27-30 maj 2008 i Din kalender och ställ upp för NPH.

Göran Wohlfahrt

FÖRENINGEN PAPPERSHISTORISK TIDSKRIFT SPONSRAS AV
Stora Enso • M-Real, Wifsta • SCA Forest Products • Mellerstedt Reklam